

Lännenelokuvan harvinaisuuksia metsästäessä

kirja-arvio, western, lännenelokuva, Janne Viitala

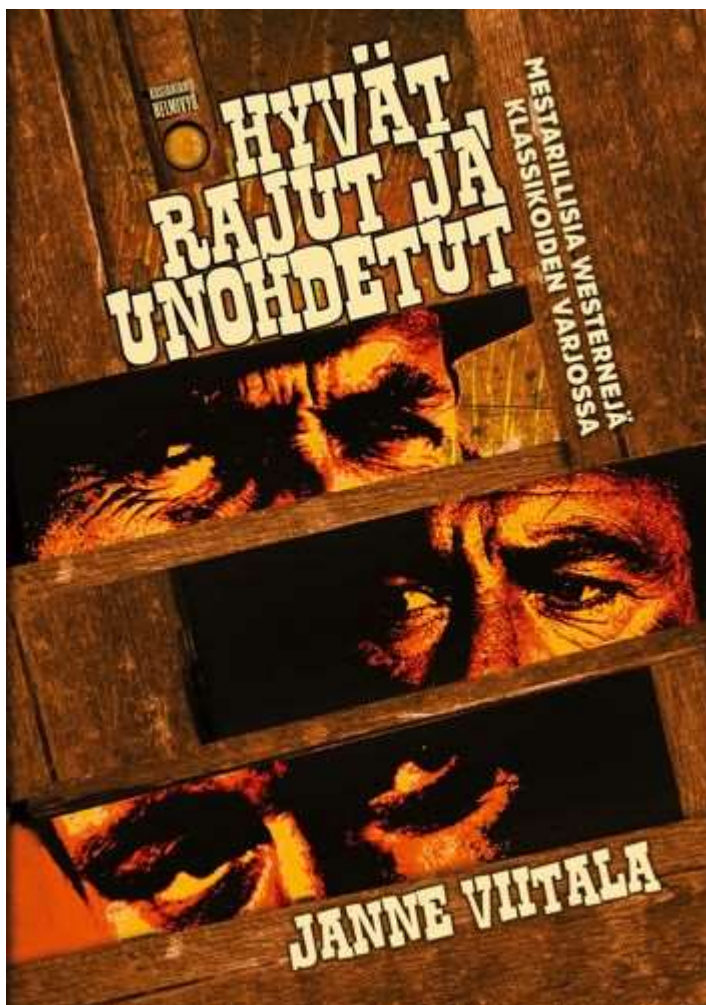
Kimmo Ahonen

kimmo.ahonen [a] tuni.fi

FT, Projektipäällikkö, Tampereen yliopisto Pori

Viittaaminen / How to cite: Ahonen, Kimmo. 2024. "Lännenelokuvan harvinaisuuksia metsästäessä". *WiderScreen Ajankohtaista* 24.4.2024.

<http://widerscreen.fi/numerot/ajankohtaista/lannenelokuvan-harvinaisuuksia-metsastamassa/>

Kuva 1. Hyvät, rajut ja unohdetut – mestarillisia westernejä klassikoiden varjossa -teoksen kansikuva. Kuva: Kustantamo Helmivyö.

Kirja -arvio Janne Viitalan teoksesta *Hyvät, rajut ja unohdetut – mestarillisia westernejä klassikoiden varjossa*. Kustantamo Helmivyö 2023, Turku, 272 sivua.

Janne Viitala pureutuu kirjassaan *Hyvät, rajut ja unohdetut* vähemmän tunnettuihin tai unohdettuihin westerneihin. Kustantamo Helmivyö on hemmotellut lännenelokuvan harrastajia jo kahdella lajityyppiin asiantuntemuksella pureutuvalla teoksella. Viitalan esseekokoelman sisarteos onkin Anssi Hynysen *Rautahevosta Tombstoneen – ruudinsavuisia klassikkoelokuvia* (2021). Molemmat teokset tarjoavat lukijoille napakoita tekstejä, joista kuultaa kirjoittajien intohimoinen elokuvatuntemus ja syvälinen ymmärrys lajityypin historiasta. Elokuvan historian ohella teokset avaavat näkökulmia myös 1800-luvun Yhdysvaltain Lännen valloituksen historiaan, josta Hollywoodin viihdeteollisuus rakensi oman (sittemmin globaalisti hyödynnetyiksi tarinakaavoiksi muuttuneen) mytologisoidun ja romantisoidun historiakuvastonsa.

Hyvät, rajut ja unohdetut on 80 elokuvaeseen kokoelma, jonka ajallinen kaari ulottuu mykän ajan elokuvasta 2000-luvulle. Vahvin painopiste on silti 1940- ja 1950-luvun Hollywoodin klassisen kauden westerneissä. Vaikka fokus on etupäässä amerikkalaisessa elokuvassa, mukaan on otettu myös spagettiwesternejä ja muita eurooppalaisia länkkäreitä. ”Easternit” eli rautaesiripun takana tehdyt westernit on kuitenkin jätetty pois.

Cinefilia postimerkkeilynä

Cinefilia lienee nykyään etenkin keski-ikäisten ja eläkeikäisten miesten harrastus. Varsinkin silloin, kun sen kohteena on lähtökohtaisesti miehinen lännenelokuvan lajityyppi. Toisaalta kiinnostus lajityyppiin ei suinkaan rajaudu vain intomielisiin elokuvaharrastajiin. Laajat kansanjoukot ovat varttuneet kuukauden westernejä televisiosta katsoen ja Tex Willereitä lukien.

Tavallaan Cinefilia muistuttaa filateliaa tai mitä tahansa keräilyä: mitä suurempi on kohteen harvinaisuusarvo, sitä enemmän alan harrastajat ovat asiasta tohkeissaan. Viitalan teoksessa elokuvan harvinaisuusarvon määrittelijänä on Yleisradion ohjelmapolitiikka sekä elokuvien suomalainen videolevitys. Esipuheessaan kirjoittaja toteaaakin, että kirja on ”kritiikki Suomessa vallitsevalle julkaisupolitiikalle”, jossa lännenelokuvan esittäminen on ”valikoivaa ja epäjohdonmukaista”. Tähän arvioon on kyllä helppo yhtyä.

Viitala on poiminut kirjaansa elokuvia, joita ei ole esitetty lainkaan televisiossa tai joiden esittämisestä on aikaa. Mukana on myös teoksia, joiden suomalaiset VHS- tai DVD-julkaisut ovat

muuttuneet keräilyharvinaisuuksiksi. Ilmeisimmät tai usein esitetyt klassikot on siis jätetty pois. Niinpä teoksessa ei ole yhtään Howard Hawksin, Sam Peckinpahin tai Sergio Leonen elokuvaa. John Fordilta on kyllä kaksi elokuvaa, mutta mykkäelokuva *Kolme huonoa miestä* (3 Bad Men, 1926) ja myöhäiskauden *Musta kersantti* (Sergeant Rutledge, 1960) puolustavat paikkaansa kirjassa harvemmin nähtyinä elokuvina.

Näilläkin kriteereillä valikoima on subjektiivinen kokoelma elokuvia, minkä myös kirjoittaja auliisti myöntää. Harvinaisuusarvo on sekin veteen piirretty viiva monen elokuvan kohdalla. Jokaisella lännenelokuvan harrastajalla on varmasti oma suosikkinsa, joka ”pitäisi” olla listalla (ja jonka poissaolo herättää ärtymystä). Niin myös minulla. Ehkä tämäkin on cinefilian ominaispiirre: elokuvalistoja lukiessa päällimmäisenä ei ole arvostus siitä, mitä listalla on, vaan valitus siitä, mitä sieltä puuttuu. Makuasioihin on kuitenkin turha jumittua.

Esseet ovat sillä tavoin mallikkaasti kirjoitettuja, että elokuvan juonen yksityiskohtia esitellään vain siinä määrin kuin se on tarpeellista. Katsojan iloa ei siis viedä tarpeettomilla juonipaljastuksilla. Oman näkemyksensä kirjoittaja tuo elokuvista myös esiin, mutta ei tuputa sitä liikaa lukijalle. Esittelevyyden ja arvottavuuden vaikea balanssi on esseissä saavutettu varsin esimerkillisesti.

Lajityypin herkkupaloja

Teosta ei kannata lukea lännenelokuvan lajityyppihistoriana, eikä kirjoittaja sellaiseen pyrikään. Valikoima on silti ajallisesti ja maantieteellisesti niin monipuolinen, että kirjan lukeminen avaa yksittäisiä elokuvia laajempaa tarkastelukulmaa lännenelokuvan kehitykseen. Tätä edesauttaa myös Viitalan jouheva kirjoitustyyli, jossa elokuvat sijoitetaan oman aikansa tuotannolliseen ja lajityyppihistorialliseen kontekstiin. Niinpä teoksessa on käsitelty monia komediaalisia westernejä, jotka eivät välttämättä innosta nykykatsojia, mutta joilla on tärkeä (ja usein väheksyty) sijansa lajityypin historiassa.

Oma kysymyksenä on sitten se, kuinka merkittäviä valitut elokuvat ovat. Kirjoittajalla on toistuva taipumus nostaa käsiteltävät elokuvat jalustalle ”mestariteoksiksi”. Liioittelun makua on ilmassa. Toki kehuilla on katettakin. Olen kirjoittajan kanssa samaa mieltä esimerkiksi siitä, että Budd Boetticherin *Rajaseudun kostaja* (Decision at Sundown, 1957) tai Andre De Tothin *Ase ja laki* (Day of the Outlaw, 1959) kuuluvat lajityypin mestariteosten kaanoniin. Kyllä niitä saa ja pitää hehkuttaa.

Lännenelokuvan historiassa 1950-luku oli monella tavalla lajityypin kulta-aikaa. Westernejä tuotettiin Hollywoodissa liukuhihnalta, mutta studiojärjestelmässä keskinkertainenkin oli usein laadukasta. Viitala onkin halunnut poimia juuri tältä ajalta lukuisia esimerkkejä, ja hyvästä syystä. Temaattisesti 1950-luvun westernit ovat nykykatsojalle paljon mielenkiintoisempia kuin esimerkiksi 1930-luvun lännkärit. Anthony Mannin ja Budd Boetticherin westernit ovat paraatiesimerkkejä tiiviistä elokuvakerronnasta, ja sama pätee myös monien vähemmän arvostettujen ohjaajien 1950-luvun lännenelokuvaan.

Elokuvaesseismiä voi arvottaa sen mukaan, millaisen jälkivaikutuksen se jättää lukijaan. Uuvuttaako kirjoittajan besserwisseriys tai teoksen detaljipaljous? Vai kannustaako se lukijaa löytöretkiin elokuvien ihmeelliseen maailmaan? *Hyvät, rajut ja unohdetut* kuuluu onneksi jälkimmäiseen kategoriaan. Se innostaa etsimään ja katsomaan lännenelokuvia. Itselleni teos toimi myös mukavana muistutuksena siitä, kuinka paljon kiinnostavia ja merkittäviä lännenelokuvia on vielä katsomatta.

Viitala keskittyy suomalaisiin televisioesityksiin ja dvd-julkaisuihin, eikä juurikaan huomioi elokuvien saatavuutta internetin videopalveluissa tai niiden eurooppalaisia ja yhdysvaltalaisia dvd-julkaisuja. Ratkaisu on ymmärrettävä, kun otetaan huomioon elokuvien sattumanvarainen ilmestyminen YouTubeen, saattikka niiden katoaminen sieltä. Kirjan avulla löysin silti useita elokuvia YouTubesta kelvollisina tai jopa erinomaisina kopioina. Esimerkiksi mainittakoon juuri Boetticherin *Rajaseudun kostaja* sekä Henry Hathawayn ohjaama tiivistunnelmainen, postivaunuasemalle sijoittuva western *Lainsuojattomien armoilla* (Rawhide, 1951), josta Quentin Tarantino nappasi aineksia *The Hateful Eightiin* (2015).

Janne Viitala on tehnyt palveluksen lännenelokuvan harrastajille kirjoittamalla informatiivisen ja inspiroivan esseekokoelman. Toivottavasti kirjaa lukevat myös television ohjelmatarjontaa suunnittelevat tahot. Lännenelokuville on oma yleisönsä, ja teosta voikin lämpimästi suositella kaikille westerneistä kiinnostuneille lukijoille.